

Examen VWO 2019

tijdvak 1
woensdag 22 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 24 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 50 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Aanwijzing voor de kandidaat

Als in een vraag staat dat je een hoofd- of kernconcept moet gebruiken, dan gebruik je in het antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden.

Opgave 1 Humor

Bij deze opgave horen tekst 1, tekst 2 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over de historische ontwikkeling van humor als sociaal-cultureel verschijnsel en over de functie van humor in de huidige samenleving. Socioloog Kuipers heeft daar onderzoek naar gedaan.

Gebruik tekst 1.

- 2p 1 a Leg uit dat de mop een onderdeel is van onze cultuur. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
 - een voorbeeld uit tekst 1 van het kernconcept cultuur.
- b Leg uit dat het sociaal-culturele verschijnsel humor dynamisch is. Gebruik in je uitleg informatie uit tekst 1 waaruit het dynamische karakter van cultuur blijkt.

Gebruik tekst 1.

Een kenmerk van instituties is dat zij ‘enerzijds vrij stabiel, maar anderzijds ook relatief veranderlijk’ zijn.

- 3p 2 a Leg uit dat dit kenmerk van instituties herkenbaar is in de mop. Gebruik in je uitleg:
- bovenstaand kenmerk van instituties;
 - een voorbeeld uit tekst 1 van dit kenmerk van instituties.
- b Leg uit dat institutionalisering van de humoristische vertelling heeft plaatsgevonden. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept institutionalisering;
 - informatie uit tekst 1 waaruit institutionalisering blijkt.

Gebruik tekst 1.

Urbanisatie is een demografisch proces, dat de moderne westerse samenleving kenmerkt.

- 1p 3 Leg uit dat urbanisatie de ontwikkeling van het sociaal-culturele verschijnsel humor beïnvloed heeft. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip urbanisatie;
 - informatie uit tekst 1 waaruit de invloed van urbanisatie blijkt.

Gebruik tekst 2.

- 2p 4 Leg uit dat individualisering te herkennen is in de ontwikkeling van het sociaal-culturele verschijnsel humor. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept individualisering;
 - een voorbeeld uit tekst 2 waaruit individualisering blijkt.

Gebruik tekst 2.

- 2p 5 Leg uit dat het civilisatieproces te herkennen is in de ontwikkeling van het sociaal-culturele verschijnsel humor. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van het civilisatieproces;
 - een voorbeeld uit tekst 2 van dit kenmerk.

Gebruik tabel 1.

Socioloog Kuipers heeft onderzoek gedaan naar de samenhang tussen humorstijlen en opleidingsniveau. In tabel 1 staan resultaten uit het onderzoek.

- 2p 6 Leg uit welk sociaalwetenschappelijk paradigma te herkennen is in het onderscheid in humorstijlen in tabel 1. Gebruik in je uitleg:
- de naam en een kenmerk van het gekozen paradigma;
 - informatie uit tabel 1 over het gekozen kenmerk.

Gebruik tabel 1.

In tabel 1 staat een indeling van humorstijlen naar opleidingsniveau.

- 2p 7 **a** Leg uit welke onderzoeksmethode het best gebruikt kan worden voor het samenstellen van tabel 1: interview of observatie. Gebruik in je uitleg:
- een vergelijking van beide onderzoeksmethoden;
 - informatie uit tabel 1 die verkregen kan worden met de gekozen onderzoeksmethode.
- b** Leg uit dat, voor het samenstellen van tabel 1, met de gekozen onderzoeksmethode meer valide gegevens verkregen kunnen worden dan met de andere onderzoeksmethode. Gebruik in je uitleg een omschrijving van de eis van validiteit.

Gebruik tabel 1.

Er zijn verschillende soorten kapitaal.

- 2p 8 Leg uit dat socialisatie kan verklaren dat een verschil in kapitaal tussen lager en hoger opgeleiden kan leiden tot een verschil in humorstijlen tussen deze groepen. Gebruik in je uitleg:
- een soort kapitaal;
 - informatie uit tabel 1 waaruit een verschil in de gekozen soort kapitaal blijkt;
 - de omschrijving van het kernconcept socialisatie.

- Gebruik tabel 1.*
- 2p 9 Leg uit dat het verschil in referentiekader tussen lager en hoger opgeleiden wat betreft humor kan leiden tot weinig sociale cohesie tussen lager en hoger opgeleiden. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip referentiekader;
 - informatie uit tabel 1 over het verschil in referentiekader;
 - de omschrijving van het kernconcept sociale cohesie.
- 1p 10 Met welk begrip is te verklaren, dat iemand wel met buurtkinderen om een Belgenmop lacht, maar niet met collega's?
- A collectieve identiteit
 - B meervoudige identiteit
 - C nationale identiteit
 - D persoonlijke identiteit

Opgave 2 Defensiesamenwerking in Europa

Bij deze opgave horen tekst 3, figuur 1 en tekst 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In december 2017 is in de Europese Unie (EU) op het gebied van defensie een Permanente Gestructureerde Samenwerkingsovereenkomst (PESCO) opgesteld. Deze opgave gaat over de samenwerking op het gebied van defensie tussen lidstaten binnen de EU en binnen de NAVO.

Gebruik tekst 3.

De EU heeft twee belangrijke doelen. De PESCO kan een middel zijn om deze doelen te bereiken.

- 2p 11 Leg voor een van deze doelen met het kernconcept samenwerking uit dat de PESCO aan dit doel bijdraagt. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept samenwerking;
 - een voorbeeld uit tekst 3 van het kernconcept samenwerking;
 - een doel van de EU.

Gebruik tekst 3.

Er zijn verschillende voorbeelden van globaliseringsprocessen die de autonomie en macht van staten aantasten, zoals internationalisering van militaire macht.

- 2p 12
- Geef een voorbeeld uit tekst 3 van internationalisering van militaire macht.
 - Leg uit dat dit voorbeeld uit tekst 3 de autonomie en macht van staten aantast. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het kernconcept macht.

Gebruik tekst 3.

Het instellen van de PESCO kan onderbouwd worden vanuit de liberale theorieën.

- 2p 13 **a** Geef een reden voor het instellen van de PESCO die past bij de liberale theorieën.
- b** Verklaar het instellen van de PESCO vanuit de liberale theorieën. Gebruik in je verklaring:
- een kenmerk van de liberale theorieën;
 - een voorbeeld uit tekst 3 van het gekozen kenmerk.

Gebruik figuur 1.

Het 'free riders' probleem wordt ook wel het probleem van collectieve actie of het dilemma van collectieve actie genoemd. Het 'free riders' probleem wordt veroorzaakt door 'free riders' gedrag.

In figuur 1 staan de militaire uitgaven van NAVO-lidstaten in 2015.

- 2p 14 Leg uit dat in figuur 1 het gedrag van 'free riders' te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het gedrag van 'free riders';
 - informatie uit figuur 1 over de militaire uitgaven van NAVO-lidstaten.

Gebruik figuur 1.

In 2014 annexeerde Rusland de Krim, een deel van het aangrenzende land Oekraïne. Stel dat jij onderzoek doet naar de groei van militaire uitgaven van NAVO-lidstaten die aan Rusland grenzen in vergelijking met de andere NAVO-lidstaten. In figuur 1 zijn de landen die aan Rusland grenzen grijs gemarkeerd.

- 3p 15 – Formuleer een hypothese over de groei van militaire uitgaven in 2015 van NAVO-lidstaten die aan Rusland grenzen, die te toetsen is met figuur 1.
- Noem de afhankelijke en de onafhankelijke variabele in je hypothese.
- Leg uit of de gegevens in figuur 1 je hypothese bevestigen of weerleggen.

Gebruik tekst 3 en tekst 4.

De PESCO is een bepaald type machtsbron. In tekst 3 en tekst 4 wordt deze machtsbron verschillend gewaardeerd.

- 2p 16 **a** Leg uit welk type machtsbron de PESCO is. Gebruik in je uitleg een omschrijving van het gekozen type machtsbron.
- b** Leg het verschil in waardering van de PESCO als machtsbron uit. Gebruik in je uitleg:
- een voorbeeld uit tekst 3 van de waardering van het gekozen type machtsbron;
 - een voorbeeld uit tekst 4 van de waardering van het gekozen type machtsbron.

Gebruik tekst 4.

Om zoveel mogelijk lidstaten deel te laten nemen aan de PESCO is een diplomatiek compromis gesloten.

- 2p 17 Leg uit dat het hechten aan de soevereiniteit van EU-lidstaten een reden kan zijn geweest voor het sluiten van dit diplomatiek compromis. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip soevereiniteit;
 - een voorbeeld uit tekst 4 van soevereiniteit.

Gebruik tekst 4.

Voor het instellen van de PESCO is een diplomatiek compromis tussen lidstaten gesloten.

- 2p 18 Leg het diplomatiek compromis uit vanuit het rationele actor-paradigma. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van het rationele actor-paradigma;
 - informatie uit tekst 4 waaruit het gekozen kenmerk blijkt.

Opgave 3 Burgertoppen in de Streuvelse Vallei

Bij deze opgave horen tabel 2 en tabel 3 uit het bronnenboekje. Tabel 3 is fictief.

Inleiding

Volgens de Vlaamse cultuurhistoricus David Van Reybrouck lijden vrijwel alle westerse samenlevingen aan een zogenaamd ‘democratisch vermoeidheidssyndroom’. Als tekenen daarvan ziet hij dat in de huidige democratie steeds minder gebruikgemaakt wordt van het stemrecht, met name door jongeren, mensen met een migratieachtergrond en lager opgeleiden; kiezers worden grilliger in hun keuze voor politieke partijen, en het ledenaantal van politieke partijen loopt terug. Volgens Van Reybrouck tast dit de legitimiteit van de parlementaire democratie aan. In zijn boek *Tegen verkiezingen* (2013) pleit Van Reybrouck voor nieuwe vormen van democratie, zoals burgertoppen. Burgertoppen staan los van bestaande politieke besluitvormingsprocessen. Het zijn evenementen waarbij burgers in open dialoog met elkaar praten over maatschappelijke en politieke kwesties en oplossingen. Burgers worden via loting geselecteerd, zodat iedereen een gelijke kans krijgt om mee te doen. Van Reybrouck wil verkiezingen niet per se afschaffen, maar alternatieven ernaast zetten.

Gebruik de inleiding.

In politieke besluitvormingsmodellen wordt onderscheid gemaakt tussen actieve en passieve steun.

- 2p 19
- Geef aan of in de inleiding actieve of passieve steun te herkennen is. Gebruik in je antwoord een voorbeeld uit de inleiding van het gekozen type steun.
 - Leg uit dat een afname van deze steun de legitimiteit van de parlementaire democratie kan aantasten. Gebruik in je uitleg het gekozen type steun.

Gebruik de inleiding.

Van Reybrouck vindt dat de democratie kan worden verrijkt met initiatieven zoals burgertoppen. Er zijn zes politieke vereisten voor een grootschalige democratie, zoals inclusief burgerschap.

- 2p 20
- Geef een vereiste waaraan burgertoppen **wel** voldoen met daarvan een voorbeeld uit de inleiding.
 - Geef een vereiste waaraan burgertoppen **niet** voldoen met daarvan een voorbeeld uit de inleiding.

Je mag de vereiste 'inclusief burgerschap' niet gebruiken.

Gebruik de inleiding.

- 1p 21
- Leg uit dat burgertoppen, volgens Van Reybrouck, kunnen bijdragen aan democratisering. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept democratisering;
 - informatie uit de inleiding om democratisering te illustreren.

Gebruik tabel 2.

De legitimiteit van onze parlementaire democratie kan afgelezen worden aan tevredenheid van burgers over de politiek. Er zijn drie kenmerken van politiek te onderscheiden, zoals polity.

- 3p 22
- a** Geef de twee **andere** kenmerken van politiek.
- b** Leg voor deze twee kenmerken van politiek uit in welke richting de tevredenheid daarover zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld. Gebruik in je uitleg:
- deze twee kenmerken van politiek;
 - voor elk van deze twee kenmerken van politiek een indicator uit tabel 2 van de tevredenheid daarover;
 - informatie uit tabel 2 over de ontwikkeling van de tevredenheid over elk kenmerk van politiek.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Gebruik tabel 3.

Het afspiegelingsmodel is een model voor politieke representatie. Tabel 3 gaat over de gemeenten in de Streuvelse Vallei waar een burgertop heeft plaatsgevonden.

- 2p 23 Leg uit of het afspiegelingsmodel beter benaderd wordt in de onderzochte burgertoppen dan in de gemeenteraden. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van het afspiegelingsmodel;
 - informatie uit tabel 3 over de bevolking, raadsleden en deelnemers aan de burgertoppen.

In het voorjaar van 2020 zal er weer een burgertop in de gemeente Streuvel gehouden worden. Deelnemers worden geloot. Stel dat je een onderzoek wilt doen naar het effect van burgertoppen op de politieke cohesie. Een onderzoeksvraag is: 'In hoeverre draagt deelname aan de burgertop van 2020 bij aan de politieke cohesie van bewoners van de gemeente Streuvel?'. Hiervoor wil je voorafgaande aan de burgertop en achteraf eenzelfde vragenlijst afnemen onder deelnemers en niet-deelnemers aan de burgertop in de gemeente Streuvel.

- 4p 24
- Formuleer een gesloten enquêtevraag om politieke cohesie te meten. *Je mag het woord 'politieke cohesie' niet gebruiken.*
 - Formuleer twee of meer antwoordmogelijkheden voor de persoon die de enquêtevraag beantwoordt.
 - Leg uit waarom je met het afnemen van deze enquêtevraag de politieke cohesie van bewoners van de gemeente Streuvel meet. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het begrip politieke cohesie.
 - Leg uit dat de enquêtevraag zowel aan deelnemers, als aan niet-deelnemers voorgelegd moet worden om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.